

पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्र तयारीको पहल

दिगो जीवनपद्धतिका आधारभूत सिद्धान्तको रचना गर्न पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रको सृजनाका लागि विश्वभरि नै विविध समूहहरू एक दशकभन्दा पनि लामो समयदेखि प्रयासरत थिए । यो प्रक्रियामा सयौं संगठनहरू र हजारौं व्यक्तिहरू संलग्न थिए । सन् १९९२ मा रियोमा सम्पन्न भएको पृथ्वी शिखर सम्मेलनदेखि नै सरकारी र गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरू पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रको संस्थापनाका लागि कार्यरत थिए । यद्यपी त्यो समय त्यति उपयुक्त थिएन । सन् १९९४ मा पृथ्वी सम्बन्धि परिषद्का सभापति मउरिस स्ट्रोड र ग्रीन क्रस इन्टरनेशनलका अध्यक्ष मिखायल गोर्भाचोभको सक्रियतामा एक नयां पहलको आरम्भ गरियो । सन् १९९७ मा पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्र तयारी विषयक आयोगको स्थापना गरियो । यो आयोगको सचिवालय कोस्टारिकास्थित पृथ्वी सम्बन्धि परिषद्मा राखियो ।

सन् २००० मार्चमा पेरिसमा सम्पन्न भएको आयोगको बैठकले पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रको अन्तिम रूपलाई स्वीकृति प्रदान गर्‍यो र यसलाई जारी गरियो । यो दस्तावेजलाई आधारभूत नैतिक विषय र दिगो जीवनपद्धतिप्रतिको प्रतिबद्धताको रूपमा छलफललाई अभिप्रेरित गर्ने उद्देश्यले तयार पारिएको जनताको सन्धिको रूपमा विश्वभरि प्रसारित गरिदैछ । यसले दिगो विकास योजनामा परिपालन गर्नुपर्ने व्यवसायिक आचारसंहिता तयार गर्न मूल्यजनित ढाँचा उपलब्ध गराउन सक्छ र यो एक प्रभावकारी शैक्षिक उपकरण पनि हुनसक्छ । सन् २००२ मा मनाइने रियो शिखर सम्मेलनको दशौं वार्षिकीको अवसरमा यो बडापत्रलाई संयुक्त राष्ट्र संघीय महासभाबाट पारित गर्न आयोगले प्रयत्न गर्नेछ (पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रको पाठ्यांश संलग्न रहेको छ) ।

प्रस्तावना

हामी अहिले इतिहासको त्यस्तो महत्त्वपूर्ण घडीमा उभिएका छौं, जहाँ मानव जातिले आफ्नो भविष्यको छनौट गर्नुपर्ने भएको छ । विश्वमा जति-जति अन्तरनिर्भरता र निर्धोपना बढेर जान्छ, त्यति नै हाम्रो भविष्यमा पनि ठल्लला खतराहरू तथा महान आशाहरू बढ्नेछन् । यसबाट अगाडि

जहाँ मानव जातिले आफ्नो भविष्यको छनोट गर्नुपर्ने भएको छ । विश्वमा जति-जति अन्तरनिर्भरता र निर्धोपना बढेर जान्छ, त्यति नै हाम्रो भविष्यमा पनि ठूलूला खतराहरू तथा महान् आशाहरू बढ्नेछन् । यसबाट अगाडि बढ्नका लागि हामीले संस्कृतिका भव्य विविधता र जैविक विविधताहरूलाई स्वीकार गर्दै हामी यो पृथ्वीका एउटै मानव परिवार र समुदाय हौं, जसको भाग्य साभ्ना छ भनेर मान्नुपर्छ । हामीले दिगो विश्व समाजको निर्माणका लागि एकसाथ आउनुपर्छ । यस्तो समाजको रचनामा प्रकृति, आधारभूत मानव अधिकार, आर्थिक न्याय र शान्तिको संस्कृतिको सम्मान जस्ता कुराहरू रहनेछन् । यस्तो लक्ष्य प्राप्त गर्नको लागि हामीलाई यो कुरा आवश्यक छ कि हामी पृथ्वीका सबै बासिन्दाहरू एक अर्काप्रति, विस्तारित जैविक समुदायप्रति र भावि सन्ततिप्रति हाम्रा उत्तरदायित्वहरूको घोषणा गरौं ।

पृथ्वी हाम्रो घासस्थान

मानव जाति बहृत्तर एवं विकासरत ब्राम्हाण्डको एक अंग हो । हाम्रो बासस्थानको रूपमा रहेको पृथ्वी जैविक समुदायको विविधतासहित सजिव रहेको छ । प्रकृतिका शक्तिहरूले अस्तित्वलाई चुनौतीपूर्ण र अनिश्चित अभियानको रूपमा राखेका छन् । तर पृथ्वीले जीवनको विकासका लागि आवश्यक अवस्था उपलब्ध गराएको छ । जैविक समुदायहरूको पुनरावृत्ति र मानव जातिको भलाई, बोटविरुवा एवं जनावरहरूको प्रचुर विविधता, उब्जाउ माटो, शुद्ध पानी र सफा हावा जस्ता वातावरणीय पद्धतिसहित जैविक क्षेत्रलाई सन्तुलित राख्ने काममा नै निर्भर गर्दछ । संसारभरका सबै बासिन्दाहरूका लागि सीमित संसाधन भएको विश्व वातावरण साभ्ना सरोकारको विषय हो । आज पृथ्वीको स्थायित्व, विविधता र सौन्दर्यको रक्षा गर्नु पवित्र कामको रूपमा रहेको छ ।

विश्व परिस्थिति

अहिले प्रचलनमा रहेका उत्पादन र उपभोगका मूल तरीकाहरूले वातावरणको विनास, प्राकृतिक संसाधनको समाप्ति र अनेक जैविक प्रजातिहरूलाई लोप गराएका छन् । समुदायहरूलाई हेला गरिएको छ । विकासका प्रतिफलहरूको बाँडफाँड न्यायसंगत ढंगले गरिएको छैन । गरीब र धनी बीचको दुरी बढिरहेको छ । अन्याय, अज्ञानता र सशस्त्र मुठभेडहरू व्यापक रूपमा भएका छन् र यिनीहरू नै विपत्तिका कारणहरूका रूपमा देखिएका छन् । जनसंख्याको अभूतपूर्व वृद्धिले वातावरणीय एवं सामाजिक पद्धतिहरूमा अत्यधिक भार उत्पन्न गरेको छ । विश्व सुरक्षाका आधारहरू खलबलिका

रूपमा भएका छन् र यिनाहरू नै विपत्तिका कारणहरूका रूपमा दाखिएका छन् । जनसंख्याको अभूतपूर्व वृद्धिले वातावरणीय एवं सामाजिक पद्धतिहरूमा अत्यधिक भार उत्पन्न गरेको छ । विश्व सुरक्षाका आधारहरू खलवलिएका छन् । यी प्रवृत्तिहरू खतरनाक छन् तर अपरिहार्य होइनन् ।

श्रापी चुनौतीहरू

अब हाम्रो अगाडि छनौटको चुनौती उत्पन्न भएको छ । हामीले या त पृथ्वी र आफैँ एक-अर्काको हेरविचार गर्न विश्वव्यापी साभेदारीको व्यवस्था गर्नुपन्यो अथवा जैविक विविधतासहित आफ्नै विनासको खतरा उठाउनु पन्यो । हाम्रा मूल्यहरू, संस्थाहरू र जीवनपद्धतिमा आधारभूत परिवर्तन आवश्यक भएको छ । जब आधारभूत आवश्यकताहरू पूरा हुन्छन्, त्यसपछि मानव विकास भनेको धेरै हुनुमा छ, धेरै थुपार्नुमा होइन भन्ने कुरा हामीले महसुस गर्नेपछि । हामीसंग सबैलाई आवश्यक कुरा उपलब्ध गराउन पुग्ने र हाम्रा कामहरूले वातावरणमाथि पार्ने असरलाई घटाउने ज्ञान र प्रविधि छ । विश्वव्यापी नागरिक समाजको उदयले प्रजातान्त्रिक र मानवीय विश्वको निर्माण गर्न नयाँ अवसरहरू सृजना गरेको छ । हाम्रा वातावरणीय, आर्थिक, राजनैतिक, सामाजिक र आध्यात्मिक चुनौतीहरू अन्तरसम्बन्धित छन्, त्यसैले नै हामीहरू एकसाथ मिलेर समाधान पनि खोज्न सक्छौं ।

1. जैविक समुदायको हेरचाह र सम्मान

१. पृथ्वी र सम्पूर्ण मानव जीवनको विविधतालाई सम्मान गरौं ।

- (क) सबै जैविक प्रजातिहरू अन्तरनिर्भर छन् र मानव जातिलाई यसको उपयोगिता रहे पनि नरहे पनि सबैको मूल्य छ भन्ने कुरालाई मान्यता प्रदान गरौं ।
- (ख) सम्पूर्ण मानव जातिमा अन्तरनिहित बौद्धिक, कलात्मक, नैतिक तथा आध्यात्मिक संभाव्यतामा आस्था राख्दै प्रत्येक व्यक्तिमा निहित प्रतिष्ठालाई सम्मान गर्न कटिबद्ध होऔं ।

२. जैविक समुदायलाई समभेदारी, सहृदयता र प्रेमपूर्वक हेरविचार गरौं ।

- (क) प्राकृतिक स्रोतको प्रयोगले वातावरणमा पर्न सक्ने असरहरूबाट जोगाउनु र जनताको अधिकारको संरक्षण गर्नु हरेक व्यक्तिको दायित्व हो भन्ने कुरालाई स्वीकार गरौं ।

(ख) स्वतन्त्रता, ज्ञान र शक्तिको बढिसँगै सामुहिक हितको संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी

र जनताको अधिकारको संरक्षण गर्नु हरेक व्यक्तिको दायित्व हो भन्ने कुरालाई स्वीकार गरौं ।

(ख) स्वतन्त्रता, ज्ञान र शक्तिको बृद्धिसँगै सामूहिक हितको संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी पनि बढ्छ भन्ने कुराको संपुष्टि गरौं ।

३. स्वतन्त्र, न्यायपूर्ण, सहभागितामूलक र दिगो तथा शान्तिपूर्ण समाजको निर्माण गरौं ।

(क) हरेक समुदायहरूका सम्पूर्ण स्तरमा आधारभूत स्वतन्त्रता र मानव अधिकारको सुनिश्चय गरौं ताकि प्रत्येक व्यक्तिले आफूमा अन्तरनिहित क्षमताको पहिचान गरी अवसरहरूको खोजी गर्न सकोस् ।

(ख) पृथ्वीका मानव जाति एवं वातावरणीय समुदायलाई सम्बृद्ध पार्ने मूल्यहरू, परम्पराहरू र संस्थाहरू भावी सन्ततिमा हस्तान्तरित गरौं ।

४. वर्तमान तथा भविष्यका सन्ततिहरूका लागि पृथ्वीको उपहार र सौन्दर्यलाई सुरक्षित राखौं ।

(क) भावी सन्ततिहरूको आवश्यकताले नै प्रत्येक पिढीको कार्य र स्वतन्त्रतालाई गुणात्मक बनाउँछ भन्ने कुरालाई स्वीकार गरौं ।

(ख) भविष्यका सन्ततिहरूका मूल्य, परम्परा तथा संस्थाहरूले पृथ्वीको मानव र अन्य वातावरणीय समुदायको दीर्घजीवनलाई फलाउन सहयोग गर्ने गरी हस्तान्तरण गरौं ।

II. वातावरणीय अखण्डता

५. जैविक विविधता तथा प्राकृतिक प्रक्रियाहरूद्वारा जीवनको निरन्तरतालाई अखण्ड राख्ने पृथ्वीका वातावरणीय पद्धतिहरूलाई संरक्षित र पुनर्स्थापित गरौं ।

(क) दिगो विकास योजना र नियमहरूलाई सबै तहमा अंगिकार गर्दै वातावरणको संरक्षण तथा पुनर्स्थापनालाई सबै विकास प्रयासहरूको अभिन्न अंग बनाऔं ।

(ख) जंगल क्षेत्र र सामुन्द्रिक इलाका लगायत प्रकृति एवं जैविक क्षेत्र आरक्षहरूको स्थापना र सुरक्षा गर्दै पृथ्वीको जीवनलाई समर्थन गर्ने पद्धतिहरूको संरक्षण गरौं, जैविक विविधतालाई निरन्तरता दिऔं र हाम्रो प्राकृतिक सम्पदाहरूलाई संरक्षण गरौं ।

(ग) खतराजन्य वर्गमा परेका प्रजाति एवं बोटविरुवालाई पुनरुत्थान गर्न प्रोत्साहित

गरी, जावकाविवधतालाई निरन्तरता दिओ र हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाहरूलाई संरक्षण गरौं ।

- (ग) खतराजन्य वर्गमा परेका प्रजाति एवं बोटविरुवालाई पुनरुत्थान गर्न प्रोत्साहित गरौं ।
- (घ) मानव जातिले प्राकृतिक बोटविरुवा र जाति वर्गमा हेरफेर गरेर उत्पादन गरेका छुट्टै जाति वर्गमा पर्ने र प्राकृतिक जाति वर्ग एवं वातावरणको लागि हानिकारक बोटविरुवालाई बढावा दिन रोक लगाऔं, त्यसको नियन्त्रण र उन्मूलन गरौं ।
- (ङ) खाद्यान्न, पानी, वन्य पदार्थ तथा सामुन्द्रिक जीव जस्ता नवीकरणयोग्य सम्पदाहरू पुनरुत्पादन गर्न सकिने जति मात्रामा मात्र उपयोग र प्रयोग गरौं साथै वातावरणीय प्रणालीलाई सुरक्षित ढंगले व्यवस्थापन गरौं ।
- (च) खनिज तथा पेट्रोलियम पदार्थ जस्ता नवीकरण गर्न नसकिने सम्पदाहरू नरिक्तिने गरी एवं वातावरणलाई नोक्सान नपुऱ्याउने गरी प्रयोग गरौं ।

६. वातावरणीय हानी नोक्सानी हुनबाट जोगाउन पर्यावरणीय संरक्षणलाई सर्वोत्तम पद्धतिको रूपमा अंगीकार गरौं र ज्ञान सीमित मात्रामा छ भने सतर्कताको बाटो अवलम्बन गरौं ।

- (क) वैज्ञानिक सूचना अधुरो वा निष्कर्षविहिन रहेको अवस्थामा पनि वातावरणमा गंभीर तथा अपरिवर्तनीय हानि निम्त्याउने गतिविधिहरूलाई पूर्णतया रोक लगाऔं ।
- (ख) कुनै किसिमको प्रस्तावित कामले खासै नोक्सान पुऱ्याउँदैन भनेर तर्क गर्ने व्यक्तिहरूमाथि प्रमाण पुऱ्याउने अभिभारा तोर्को र उत्तरदायी पक्षलाई वातावरणीय नोक्सानीका लागि जिम्मेवार बनाऔं ।
- (ग) थपिदै गएका दुरवर्ति, दीर्घकालिन, अप्रत्यक्ष र विश्वव्यापी प्रभाव उत्पन्न गर्ने मानव क्रियाकलापहरूलाई नीति निर्णयहरूले संबोधित गर्ने कुरालाई सुनिश्चित गरौं ।
- (घ) वातावरणको कुनै पनि भागमा हुने प्रदूषणबाट जोगाउन रेडियो धर्मिता, विषाक्तता तथा अन्य खतरापूर्ण तत्त्वको निर्माणमा अनुमति नदिऔं ।
- (ङ) वातावरणमा हानी पुऱ्याउने सैनिक गतिविधिलाई बर्जित गरौं ।

७. उत्पादन, उपभोग तथा पुनरुत्पादनको सही ढाँचा अंगिकार गरौं जसबाट पृथ्वीको पुनर्जिवन प्रदान गर्ने क्षमता, मानव अधिकार तथा सामूहिक कल्याण कायम होस् ।

(क) उत्पादन तथा उपभोगमा सामूहिक जिम्मेवारी र नैतिकताको आधारमा निर्णय गर्ने

पृथ्वीको पुनर्जिवन प्रदान गर्ने क्षमता, मानव अधिकार तथा सामूहिक कल्याण कायम होस् ।

- (क) उत्पादन तथा उपभोग प्रणालीमा परिवर्तन गरी फाल्तु सामग्रीलाई घटाउने, पुनःप्रयोग गर्न सकिने सामग्रीलाई मात्र समावेश गरौं र त्यसबाट बाँकी बचेका कुँडाकर्कटलाई पनि जीवनवृत्तीय प्रणाली अनुरूप नै त्यसमा समायोजन गर्दै जाऊं ।
- (ख) उर्जा तथा अन्य प्राकृतिक सम्पदाको प्रयोग गर्दा बन्देज तथा क्षमतालाई ध्यानमा राखौं र सौर्यताप एवं हावा जस्ता पुनःनवीकरण गर्न सकिने प्राकृतिक स्रोतहरूमा निर्भरता बढाउँदै लैजाऊं ।
- (ग) वातावरणीय दृष्टिले उपयुक्त प्रविधिहरूको विकास ग्रहण र दिगो स्थानान्तरण गरौं ।
- (घ) कुनै पनि वस्तुको सेवा तथा विक्री मूल्यमा वातावरणीय एवं सामाजिक लागतलाई पनि समावेश गरौं जसबाट उपभोक्ताले त्यस्तो उत्पादनको वातावरणीय एवं सामाजिक उच्चतालाई पहिचान गर्न सकून् ।
- (ङ) सन्तानोत्पादन स्वास्थ्य तथा उत्तरदायित्वपूर्ण पुनरुत्पादनलाई प्रवर्द्धन गर्दै स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँचलाई सुनिश्चित गरौं ।
- (च) सीमितता भएको विश्वमा भौतिक रूपले पर्याप्तता भएको गुणस्तरयुक्त पद्धतिलाई ग्रहण गरौं ।

८. वातावरणीय दिगोपनाका विषयमा अध्ययनलाई अघि बढाऔं र प्राप्त ज्ञानको बृहद प्रयोगका लागि विचार विनिमयलाई प्रोत्साहित गरौं ।

- (क) विकासोन्मुख देशका आवश्यकताहरूलाई विशेष ध्यान दिदै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा वैज्ञानिक तथा प्राविधिक सहयोगलाई प्रोत्साहन गरौं ।
- (ख) सम्पूर्ण संस्कृतिमा अन्तरनिहित परम्परागत एवं आध्यात्मिक ज्ञानले वातावरणीय संरक्षण एवं मानव कल्याणका निम्ति योगदान दिन सक्ने कुरालाई स्वीकार्दै त्यसको संरक्षण गरौं ।
- (ग) मानवीय स्वास्थ्य एवं वातावरण संरक्षण सम्बन्धि वंशाणुगत सूचना लगायत महत्त्वपूर्ण सूचनाहरू सार्वजनिक क्षेत्रमा उपलब्ध राख्ने काम गरौं ।

९. नैतिक, सामाजिक एवं वातावरणीय आवश्यकताको रूपमा गरिबी उन्मूलन गरौं ।

(क) स्वच्छ खानेपानी, साफा हावा, खाद्य सुरक्षा, नबिग्रिएको माटो, आवास र सरसफाईको अधिकारलाई सुनिश्चित गरौं, त्यसका लागि आवश्यक पर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संशाधनको उचित बाँडफाँड गरौं ।

(ख) प्रत्येक व्यक्तिलाई शिक्षा एवं दिगो जीवन निर्वाहका लागि सशक्तिकृत गरौं । आफ्नो खुट्टामा उभिनको लागि सक्षम नरहेका व्यक्तिलाई सामाजिक सुरक्षा एवं हेरचाहको प्रबन्ध गरौं ।

(ग) हेला गरिएकाहरूलाई मान्यता प्रदान गरौं, कठिन अवस्थामा रहेकाहरूलाई सुरक्षा प्रदान गरौं, दुःखीहरूको सेवा गरौं र क्षमताको विकास गर्न तथा आफ्ना आकांक्षाहरू पूरा गर्न उनीहरूलाई सक्षम पारौं ।

१०. हरेक स्तरका आर्थिक क्रियाकलापहरू र संस्थाहरूबाट न्यायपूर्ण एवं दिगो किसिमको मानव विकासलाई प्रबर्द्धन गरौं ।

(क) राष्ट्रभित्र र राष्ट्रहरूबीच सम्पत्तिको न्यायपूर्ण वितरणलाई प्रोत्साहित गरौं ।

(ख) विकासोन्मुख राष्ट्रहरूका बौद्धिक, आर्थिक, प्राविधिक र सामाजिक संशाधनको वृद्धि गरौं र उनीहरूमाथिको अन्तर्राष्ट्रिय ऋणको गद्दौं भारीबाट मुक्त पारौं ।

(ग) सबै किसिमका व्यापारिक क्रियाकलापमा संशाधनको दिगो उपयोग, वातावरण संरक्षण र प्रगतिशील श्रम मानकहरूको प्रयोगलाई सुनिश्चित गरौं ।

(घ) बहुराष्ट्रिय निगमहरू र अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूलाई पारदर्शी ढंगले काम गर्नु पर्ने बनाऔं र उनीहरूका कामहरूको परिणामका लागि उनीहरूलाई नै जिम्मेवार बनाऔं ।

११. लैंगिक समानता र न्यायसंगततालाई दिगो विकासको पूर्व शर्तको रूपमा स्वीकार गरौं र शिक्षा, स्वास्थ्य एवं आर्थिक क्रियाकलापमा सबैको पहुँचलाई सुनिश्चित गरौं ।

(क) महिला तथा बालबालिकाहरूको मानव अधिकारलाई सुरक्षित गरौं र उनीहरू विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाहरूको अन्त्य गरौं ।

(ख) आर्थिक, राजनैतिक, नागरिक, सामाजिक र सांस्कृतिक जीवनका हरक्षेत्रमा बराबरका साभेदारका रूपमा निर्णयकर्ता, नेता र फाइदा पाउने समूहका रूपमा महिलाहरूको सहभागितालाई प्रोत्साहित गरौं ।

- (ख) आर्थिक, राजनीतिक, नागरिक, सामाजिक र सांस्कृतिक जीवनका हरक्षेत्रमा बराबरका साभेदारका रूपमा निर्णयकर्ता, नेता र फाइदा पाउने समूहका रूपमा महिलाहरूको सहभागितालाई प्रोत्साहित गरौं ।
- (ग) परिवारलाई सुदृढ गरौं र परिवारका सबै सदस्यहरू बीच सुरक्षा एवं स्नेहलाई बढाउने कुराको सुनिश्चय गरौं ।

१२. आदिवासी एवं अल्पसंख्यकहरूको अधिकारहरूमाथि विशेष ध्यान पुऱ्याउँदै कुनै भेदभाव विना सबैको मानव सम्मान, शारीरिक स्वास्थ्य र आध्यात्मिक कल्याणका अधिकारहरूको समर्थन गरौं ।

- (क) जाति, रंग, लिंग, लिंगजन्य प्रवृत्ति भएको साथै धार्मिक, भाषिक, राष्ट्रिय, प्रजातीय एवं सामाजिक उत्पतिको आधारमा भएका सबै किसिमका भेदभावहरू समाप्त पारौं ।
- (ख) आदिवासी जनताका आफ्ना आध्यात्मिकता, ज्ञान, जमीन एवं संशाधन र दिगो जीवनयापनसँग सम्बन्धित उनीहरूको अधिकारको समर्थन गरौं ।
- (ग) दिगो समाजको रचनामा आवश्यक भूमिका पूरा गर्न सक्षम पाउँ हाम्रो समुदायका युवाहरूलाई सम्मान र समर्थन गरौं ।

(घ) सांस्कृतिक एवं आध्यात्मिक दृष्टिले असाधारण महत्त्वका स्थानहरूको रक्षा तथा पुनरुद्धार गरौं ।

IV प्रजातन्त्र, अहिंसा र शान्ति

१३. सबै तहमा प्रजातान्त्रिक संस्थाहरूलाई सुदृढ गरौं, शासनमा पारदर्शिता र जवाफदेहीहरूलाई कायम गरौं । नीति निर्णयमा सहभागिता र न्यायसम्म पहुँचलाई स्थापित गरौं ।

(क) वातावरणीय विषय र विकास योजना एवं क्रियाकलापका विषयमा स्पष्ट र समय-समयमा सूचना पाउने सबैको अधिकारलाई स्थापित गरौं । जसबाट उनीहरूको जीवनमा प्रभाव पार्ने कुराहरू अथवा उनीहरूका चाहनाका विषयमा सबै मानिस सु-सूचित रहून् ।

(ख) स्थानीय, क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय नागरिक समाजलाई समर्थन गरौं । नीति-निर्माणमा चाहना राख्ने सबै व्यक्ति एवं संस्थाहरूको अर्थपूर्ण सहभागितालाई प्रोत्साहित गरौं ।

(ग) विचार स्वतन्त्रता, अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, शान्तिपूर्ण भेला, संघ/संस्थाको

प्रोत्साहित गरौं ।

- (ग) विचार स्वतन्त्रता, अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, शान्तिपूर्ण भेला, संघ/संस्थाको स्थापना र संचालन तथा असहमतिको अधिकारको रक्षा गरौं ।
- (घ) वातावरणीय हानी-नोक्सानी, दुःख र खतरा लगायतका विषयमा प्रभावकारी प्रशासकीय एवं स्वतन्त्र न्यायिक प्रक्रियाहरूको व्यवस्था गरौं ।
- (ङ) सबै सार्वजनिक तथा निजी संस्थाहरूमा भ्रष्टाचारको उन्मूलन गरौं ।
- (च) आफ्नै वातावरणको हेरविचार गर्न स्थानीय समुदायहरूलाई सक्षम बनाउँदै सरकारको उपयुक्त तहमा वातावरणीय संरक्षणका दायित्वहरूलाई सुम्पने जसबाट तिनले प्रभावकारी ढंगले कार्य गर्न सकून् ।

१४. औपचारिक शिक्षा र आजीवन आर्जन गरिने ज्ञानमा मूल्य, दक्षता र दिगो जीवन-पद्धतिका विषयहरूलाई सामेल गरौं ।

- (क) दिगो विकासमा सक्रिय रूपमा योगदान गर्न सबैलाई सक्षम बनाऔं, त्यसमा पनि अझ खासगरी बालबालिका र युवाहरूलाई शैक्षिक अवसर उपलब्ध गराऔं ।
- (ख) दिगो विकास शिक्षामा रहने कला, मानविकी तथा विज्ञानको योगदानलाई प्रोत्साहित गरौं ।
- (ग) वातावरणीय एवं सामाजिक चुनौतीहरूको विषयमा जागरण ल्याउन संचारमाध्यमहरूको भूमिकालाई प्रबर्द्धन गरौं ।
- (घ) दिगो जीवनपद्धतिका लागि नैतिक एवं आध्यात्मिक शिक्षाको महत्त्वलाई मान्यता प्रदान गरौं ।

१५. सबै जीवनशील वस्तुहरूलाई आदरपूर्वक र विचारवान भएर व्यवहार गरौं ।

- (क) मानव समाजमा रहेका जनावरहरूलाई दुर्व्यवहारबाट बचाऔं र विपत्तिबाट तिनीहरूको रक्षा गरौं ।
- (ख) टार्न सकिने किसिमका सबै दुःखहरू उत्पन्न गर्न सक्ने शिकार, पासो वा माछा पक्रने कामका तरीकाहरूबाट वन्यजन्तुको सुरक्षा गरौं ।
- (ग) लक्ष्यमा नरहेका वा नपरेका प्रजातिहरूको हानी-नोक्सानीहरूलाई पूर्णरूपले रोक्ौं ।

१६. सहनशीलता, अहिंसा तथा शान्तिको संस्कृतिलाई प्रबर्द्धन गरौं ।
- (क) सबै जनता र राष्ट्रभित्र वा राष्ट्रहरू बीचमा पारस्परिक समझदारी, ऐक्यबद्धता र सहयोगलाई प्रोत्साहन र समर्थन गरौं ।
- (ख) हिंसात्मक झडपहरूलाई रोक्न व्यवस्थित रणनीतिहरूको प्रयोग गरौं र वातावरण सम्बन्धि झगडा र विवादहरूको व्यवस्थापन र समाधानमा समस्या समाधानको सहकारी प्रणालीको प्रयोग गरौं ।
- (ग) राष्ट्रिय सुरक्षा व्यवस्थालाई अनुत्तेजक र रक्षा प्रवृत्ति अनुरूप असैन्यिकरण गरौं र सैनिक संशोधनलाई वातावरणीय पुनर्स्थापना लगायतका शान्तिपूर्ण उद्देश्यका लागि प्रयोग गरौं ।
- (घ) परमाणविक, जैविक एवं रासायनिक हातहतियार र आम विनासका हातहतियारहरू समाप्त पारौं ।
- (ङ) पृथ्वीको कक्ष वा वाह्य अन्तरिक्षको उपयोग वातावरणको संरक्षण एवं शान्तिको पक्षमा मात्र गर्ने कामलाई सुनिश्चित गरौं ।
- (च) शान्ति भनेको आफैसँग, अरू व्यक्तिहरूसँग, अरू संस्कृतिसँग, अरू जीवनसँग, पृथ्वी एवं त्यस्तो व्यापक परिवेश जसको सबै अंशहरू हुन्, त्यसबीच उपयुक्त सम्बन्धले रचना गरेको सम्पूर्णता हो भन्ने कुरालाई स्वीकार गरौं ।

विश्वव्यापी उत्तरदायित्व

यी आकांक्षाहरूलाई प्राप्त गर्नको लागि हामीले विश्वव्यापी उत्तरदायित्वको भावना राख्ने र सम्पूर्ण पृथ्वीव्यापी समुदाय एवं हाम्रो स्थानीय समुदायसँगै आफूलाई पनि उभ्याउने निर्णय लिनु पर्दछ । हामीहरू एकै समय विभिन्न राष्ट्रका नागरिकहरू हौं र एकै विश्वमा पनि छौं, जहाँ स्थानीयता र विश्वव्यापी स्वरूप एक-अर्कासँग अन्तरसम्बन्धित छन् । मानव जाति र विराट विश्व समुदायको वर्तमान एवं भविष्यको कल्याणका लागि प्रत्येक व्यक्तिको उत्तरदायित्व रहेको छ । जब अस्तित्वका रहस्यहरूप्रतिको श्रद्धा, जीवनको अद्भूतका लागि कृतज्ञता र यो विराट प्रकृतिमा मानवीय स्थानका लागि विनम्रतासाथ हामी बाँच्छौं तब नै मानव ऐक्यबद्धताको भावना र सबै किसिमका जीवनसँगको निकटता सुदृढ हुन्छ ।

विकसित हुँदै गरेको विश्व समुदायको मर्यादासम्बन्धित आधार उपलब्ध गराउन हाम्रा लागि आधारभूत मूल्यहरूको साझा परिदृष्यको आवश्यकता परेको छ । त्यसैले सबै व्यक्तिहरू, संगठनहरू, व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू,

विकासित हुद गरेको विश्व समुदायको मयादासम्बन्धित आधार उपलब्ध गराउन हाम्रा लागि आधारभूत मूल्यहरूको साभ्ना परिदृष्यको आवश्यकता परेको छ । त्यसैले सबै व्यक्तिहरू, संगठनहरू, व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू, सरकारहरू र बहुराष्ट्रिय निगमहरूका आधारहरूलाई निर्देशित एवं मूल्याङ्कित गर्न हामी सबै तलका दिगो जीवनपद्धतिका साभ्ना मानकहरू भएको अन्तरनिर्भर सिद्धान्तहरूप्रति विश्वास जाहेर गर्छौं (भिन्न उल्लेखित सिद्धान्तहरूलाई हेर्नुस्) ।

नूतन शुरुवात

इतिहासमा पहिले कहिल्यै नदेखिएको नयाँ शुरुवात गर्न हाम्रो साभ्ना भाग्यले इंगित गरेको छ । पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रमा उल्लेखित यी सिद्धान्तहरूले त्यस्तो नवीकरणलाई प्रतिज्ञा पार्दछन् । यस्तो प्रतिज्ञालाई पूरा गर्न बडापत्रका मूल्य र उद्देश्यहरूलाई प्रबर्द्धन र अंगिकार गर्न हामी प्रतिबद्ध हुनैपर्छ ।

यसको लागि सबभन्दा पहिले हाम्रो मन र मस्तिष्कमा परिवर्तन आवश्यक हुन्छ । यसले विश्वव्यापी रूपमा रहने अन्तरनिर्भरता र उत्तरदायित्वलाई बुझ्न आवश्यक बनाउँछ । हामीले स्थानीय, क्षेत्रीय तथा विश्वव्यापी रूपमा दिगो जीवन पद्धतिलाई अंगिकार गर्ने र त्यसलाई कल्पनाशील भएर विकास

गर्ने काम गर्नेपछि । हाम्रो सांस्कृतिक विविधता मूल्यवान सम्पदा हो र हाम्रो सांस्कृतिक विविधता समेतले हाम्रो परिकल्पनालाई प्राप्त गर्न आ-आफ्नै ढंगले मार्ग उपलब्ध गराउनेछन् । पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रका उत्पत्तिको आधार रहेका विषयमा हाम्रो विश्वव्यापी सम्वादलाई गहन र विस्तारित गरिनु पर्दछ । यस्तो सहकार्यले हामीलाई अन्वेषणद्वारा सत्य एवं बुद्धिको खोज गर्न मद्दत गर्नेछ ।

वास्तवमा महत्त्वपूर्ण मूल्यहरू बीच अनेक तनावहरू हुनु जीवनको स्वभाविकता हो । यसको मतलब हो- छनौटमा कठिनाईहरू छन् । तापनि हामीले विविधतासंग एकतालाई, साभा कल्याणसंग स्वतन्त्रतालाई र दीर्घकालिन लक्ष्यहरूसंग अल्पकालिन उद्देश्यहरूलाई संयोजन गर्ने तरीकाहरू पत्ता लगाउनु पर्छ । प्रत्येक व्यक्ति, परिवार, संगठन र समुदायको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । कला, विज्ञान, धर्म, शैक्षिक प्रतिष्ठानहरू, संचारमाध्यम, व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र सरकारहरूलाई आ-आफ्ना किसिमले रचनात्मक नेतृत्व प्रदान गर्न आह्वान गरिएको छ । प्रभावकारी शासनका लागि सरकार, नागरिक समाज र व्यवसायीहरू बीचको समझदारी आवश्यक छ ।

दिगो विश्व समुदायको निर्माण गर्न विश्वका राष्ट्रहरूले संयुक्त राष्ट्रप्रतिको उनीहरूको प्रतिबद्धतालाई नवीकरण गर्नुपर्छ । विद्यमान अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरूका दायित्वहरूलाई पूरा गर्नुपर्छ र पृथ्वी सम्बन्धि बडापत्रका सिद्धान्तहरूलाई वातावरण एवं विकास सम्बन्धि अन्तर्राष्ट्रिय रूपले बाध्यात्मक कानूनी संयन्त्रको मान्यता प्रदान गर्दै त्यसलाई लागू गर्न सहयोग एवं समर्थन गर्नुपर्छ ।

यो समय नयाँ जीवनलाई पुजनीय बनाउने जनजागरणको समय होस् । यो समय दिगो विकासलाई प्राप्त गर्ने, न्याय एवं शान्तिको लागि हुने संघर्षमा तीव्रता ल्याउने र जीवनको उल्लासमय उत्सवको समय होस् ।